

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته فقه و مبانی حقوق

عنوان پایان نامه

مبانی فقهی و حقوقی قاچاق در اسلام و آثار آن

استاد راهنما

حجت الاسلام و المسلمین دکتر مرتضی چیت سزایان

استاد مشاور

حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمد رسایی

دانشجو

ابراهیم بالاپژوه

ماه و سال دفاع

آذر ۱۳۹۱

«تمام حقوق این اثر متعلق به دانشکده علوم حدیث است»

تقدیم

به پیشگاه صاحب الزمان (عج)

سپاسگزاری

ایزد منان را سپاس می‌گوییم و به مصداق آیه شریفه { من لم یشکر المخلوق، لم یشکر الخالق } بر خود واجب می‌دانم از زحمات استاد محترم راهنما حجت الاسلام و المسلمین دکتر مرتضی چیت‌سازیان که در انجام این پروژه مرا یاری نمودند و راهنمایی‌های ارزنده ایشان چراغی برای روشن شدن راه این پژوهش بود تشکر نمایم و همچنین از استاد محترم مشاور حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمد رسایی تشکر و قدردانی نموده و برای ایشان از خداوند متعال آرزوی توفیق و سربلندی روزافزون را دارم.

چکیده

قاچاق در نظام اقتصادی کشور از جمله جرایم علیه اموال است و به حمل و نقل کالا از نقطه ای به نقطه ای، داخل یا خارج از کشور، برخلاف مقررات مربوط به حمل و نقل، به طوری که این عمل ناقض ممنوعیت یا محدودیتی باشد که قانوناً مقرر شده است، گفته می‌شود.

با توجه به خالی بودن جایگاه این موضوع در مکاسب محرمه، تبیین اصول فقهی حاکم بر آن، می‌تواند به پویایی فقه کمک شایانی نماید. با بررسی منابع فقهی، بر طبق قاعده لاضرر، مصلحت و حکم حکومتی، می‌توان گفت قاچاق یک فعل اقتصادی حرام است و مرتکب آن مستحق تعزیر می‌باشد.

با توجه به قوانینی که در مورد نحوه فروش کالای قاچاق وجود دارد به نظر می‌رسد دولت نقل و انتقال کالاهای قاچاقی را که مالیت دارند معتبر می‌داند و از باب جریمه فرد متخلف، اقدام به فروش آن کالاها می‌نماید، چرا که اگر قرار بود نقل و انتقالی صورت نگیرد می‌بایست کالاها به صاحب قبلی عودت داده شود. بنابراین نهی دولت در مورد قاچاق اثر تکلیفی دارد اما اثر وضعی ندارد و موجب فساد معامله نمی‌گردد.

کلید واژه: قاچاق، قاعده لاضرر، مصلحت، حکم حکومتی، نهی از معامله.

فهرست

۱۲	۱. فصل اول کلیات.....
۱۳	۱.۱. بخش اول: طرح تحقیق.....
۱۳	۱.۱.۱. بیان مساله.....
۱۳	۱.۱.۲. ضرورت و پیشینه تحقیق.....
۱۴	۱.۱.۳. سئوالات تحقیق.....
۱۴	۱.۱.۴. فرضیات.....
۱۵	۱.۲. بخش دوم- موضوع شناسی قاچاق.....
۱۵	۱.۲.۱. تبیین مفهوم قاچاق.....
۱۵	۱.۲.۱.۱. مفهوم لغوی قاچاق.....
۱۶	۱.۲.۱.۲. مفهوم اصطلاحی قاچاق.....
۲۲	۱.۲.۲. پیشینه قاچاق.....
۲۲	۱.۲.۲.۱. گمرک در ایران باستان.....
۲۳	۱.۲.۲.۲. گمرک ایران در دوره اسلامی.....
۲۶	۱.۲.۲.۳. گمرک ایران پس از مشروطیت.....
۲۸	۱.۲.۳. اهمیت گمرک.....
۲۸	۱.۲.۳.۱. اهمیت گمرک از نظر مالی.....
۲۸	۱.۲.۳.۲. اهمیت گمرک از نظر اقتصادی.....
۲۹	۱.۲.۳.۳. اهمیت مطالعه‌ی جرم قاچاق گمرکی.....
۳۰	۲. فصل دوم - بررسی حقوقی قاچاق و آثار آن.....
۳۱	۲.۱. بخش اول - انواع قاچاق.....
۳۳	۲.۱.۱. قاچاق اموال موضوع درآمد دولت.....
۳۸	۲.۱.۲. قاچاق کالای ممنوع الورد.....

۳۹	۲.۱.۳. قاجاق کالای ممنوع الصدور
۴۰	۲.۱.۴. قاجاق کالای انحصاری
۴۰	۲.۱.۵. اعمال در حکم قاجاق کالا
۴۲	۲.۲. بخش دوم- زمینه‌ها و علل ارتكابی جرم قاجاق
۴۳	۲.۲.۱. تقاضا برای کالای خارجی
۴۳	۲.۲.۲. دامپینگ (قیمت شکنی در تجارت)
۴۴	۲.۲.۳. سوبسید (یارانه)
۴۵	۲.۲.۴. تبلیغات
۴۵	۲.۲.۵. پولشویی
۴۶	۲.۲.۶. ممنوعیت‌ها و مقررات محدودکننده دولتی
۴۷	۲.۳. بخش سوم - آثار قاجاق
۴۹	۲.۳.۱. آثار اقتصادی قاجاق کالا
۵۰	۲.۳.۱.۱. روی نیاوردن به تجارت سودمند
۵۱	۲.۳.۱.۲. کاهش میزان اشتغال
۵۲	۲.۳.۱.۳. کاهش تولید داخلی
۵۳	۲.۳.۱.۴. کاهش درآمدهای دولت
۵۴	۲.۳.۱.۵. برقرار نبودن عدالت مالیاتی
۵۴	۲.۳.۱.۶. افزایش هزینه‌های دولت
۵۶	۲.۳.۱.۷. کاهش اثربخشی هزینه‌های دولت
۵۷	۲.۳.۱.۸. کاهش انگیزه‌ی سرمایه‌گذاری
۵۸	۲.۳.۱.۹. خنثی شدن حمایت از تولید داخلی
۵۹	۲.۳.۱.۱۰. گسترش پول‌شویی و نابرابری
۶۰	۲.۳.۱.۱۱. تأثیر قاجاق کالا بر سیاست‌های بازرگانی
۶۰	۲.۳.۱.۱۲. کاهش حاکمیت اقتصادی دولت

۶۱ ۲.۳.۱.۱۳. اخلال در نظام اقتصادی
۶۳ ۲.۳.۲. آثار اجتماعی و فرهنگی قاچاق
۶۳ ۲.۳.۲.۱. توسعه و گسترش قانون گریزی و قانون شکنی
۶۳ ۲.۳.۲.۲. آثار سوء بهداشتی
۶۳ ۲.۳.۲.۳. افزایش آلودگی‌های مالی و اخلاقی در بدنه‌ی نظام اداری
۶۴ ۲.۳.۲.۴. تقویت باندهای مافیایی در شبکه‌ی قاچاق کالا
۶۴ ۲.۳.۲.۵. شکل‌گیری رفتارهای اجتماعی غلط
۶۵ ۲.۳.۲.۶. طبقاتی شدن جامعه
۶۶ ۲.۳.۲.۷. تضعیف فرهنگ کار
۶۶ ۲.۳.۲.۸. قاچاق کالا و تهاجم فرهنگی
۶۸ ۲.۳.۳. آثار سیاسی قاچاق کالا
۷۰ ۲.۴. بخش چهارم: ویژگی‌ها و عناصر تشکیل دهنده‌ی قاچاق
۷۳ ۲.۴.۱. عنصر قانونی
۷۷ ۲.۴.۲. عنصر مادی
۷۷ ۲.۴.۲.۱. سیر عنصر مادی
۷۷ ۲.۴.۲.۱.۱. قصد ارتکاب جرم
۷۸ ۲.۴.۲.۱.۲. عملیات مقدماتی
۷۸ ۲.۴.۲.۱.۳. مرحله‌ی شروع به اجرای جرم
۷۹ ۲.۴.۲.۱.۴. جرم انجام یافته یا جرم تام
۸۰ ۲.۴.۳. عنصر معنوی قاچاق
۸۱ ۲.۴.۳.۱. بلوغ
۸۲ ۲.۴.۳.۲. عقل
۸۳ ۲.۴.۳.۳. اختیار
۸۴ ۲.۴.۳.۴. علم

۳. فصل سوم - مبانی فقهی حرمت قاجاق.....	۸۵
۳.۱. بخش اول - آیات قرآن.....	۸۷
۳.۱.۱. اکل مال به باطل.....	۸۸
۳.۱.۲. اعانه بر اثم و عدوان.....	۹۰
۳.۲. بخش دوم - قاعده‌ی لاضرر.....	۹۱
۳.۲.۱. معنای ضرر و ضرار.....	۹۲
۳.۲.۲. تقدیم قاعده‌ی لاضرر بر ادله احکام اولیه.....	۹۳
۳.۲.۳. تقدیم قاعده‌ی لاضرر بر قاعده‌ی تسلیط.....	۹۴
۳.۲.۴. جمع بندی نحوه‌ی استدلال به قاعده‌ی لاضرر در حرمت قاجاق.....	۹۶
۳.۳. بخش دوم - قاعده‌ی مصلحت.....	۹۸
۳.۳.۱. تعریف مصلحت.....	۱۰۰
۳.۳.۲. اقسام مصلحت.....	۱۰۰
۳.۳.۳. تعریف لغوی و اصطلاحی حکم و انواع آن.....	۱۰۱
۳.۳.۴. انواع حکم.....	۱۰۲
۳.۳.۴.۱. حکم تکلیفی و وضعی.....	۱۰۲
۳.۳.۴.۲. حکم واقعی و ظاهری.....	۱۰۳
۳.۳.۴.۳. حکم اولی و ثانوی.....	۱۰۳
۳.۳.۴.۴. حکم حکومتی.....	۱۰۴
۳.۳.۵. مصلحت در آراء اهل سنت.....	۱۰۴
۳.۳.۵.۱. مصالح معتبر.....	۱۰۵
۳.۳.۵.۲. مصالح الغا شده.....	۱۰۵
۳.۳.۵.۳. مصالح مرسله.....	۱۰۵
۳.۳.۶. مصلحت در آرائی شیعه.....	۱۰۶
۳.۳.۶.۱. عقل و مصلحت.....	۱۰۶

۱۰۹.....	۳.۳.۶.۲	مصلحت و بناء عقلاء.....
۱۱۰.....	۳.۳.۶.۳	حکم حکومتی و مصلحت در قرآن کریم.....
۱۱۲.....	۳.۳.۶.۴	حکم حکومتی و مصلحت در روایات.....
۱۱۳.....	۳.۳.۶.۵	ضوابط و معیارهای مصلحت در صدور احکام حکومتی.....
۱۱۵.....	۳.۴	بخش سوم - آیا نهی در معاملات موجب فساد است یا نه؟.....
۱۱۶.....	۳.۴.۱	اقسام تعلق نهی.....
۱۱۶.....	۳.۴.۱.۱	نهی تحریمی یا تنزیهی.....
۱۱۷.....	۳.۴.۱.۲	نهی ارشادی.....
۱۱۸.....	۳.۴.۲	صحت و فساد از مجعولات شرعی است و یا از احکام وضعی؟.....
۱۱۹.....	۳.۴.۳	اثر نهی در معامله و اقسام و انحاء تعلق نهی.....
۱۲۱.....	۳.۴.۴	نهی قانونگذار از معامله.....
۱۲۳.....	۴	فصل چهارم - نتایج و پیشنهادات.....
۱۲۴.....		نتیجه‌گیری.....
۱۲۷.....		پیشنهادات.....
۱۲۹.....		فهرست منابع.....

فصل اول کلیات

بخش اول: طرح تحقیق

۱.۱.۱. بیان مساله

جرم قاچاق یکی از مسائلی است که در وضعیت حاضر جامعه‌ی جهانی بسیاری از کشورها مبتلا به آن شده‌اند، اما مبانی فقهی و حقوقی این مساله بطور مستقیم از منابع قابل استخراج نیستند. در زمان امامان معصوم علیهم السلام قاچاق به معنای امروزی مطرح نبوده، اما از آنجایی که فقه اسلام فقهی پویا و بالنده است و قادر به حل و پاسخگویی به تمام مسائل مستحدثه می‌باشد، برای شناسایی وضعیت فقهی این جرم باید به منابع اصلی رجوع شود تا از طریق قواعد فقهی مرتبط اولاً پی به حکم قاچاق و سپس به علت این حکم ببریم. در باب حقوقی نیز به همین ترتیب به بررسی علل و ویژگی‌ها و آثار قاچاق پرداخته می‌شود تا از این رهگذر به مبانی جرم انگاری آن دست پیدا کرد.

۱.۱.۲. ضرورت و پیشینه تحقیق

رشد فزاینده و غیر قابل کنترل قاچاق کالا و اختلال حاصل از ارتکاب آن در روند توسعه اقتصادی کشور، عدم هماهنگی و سازگاری نظام قانون‌گذاری ایران در این زمینه، بررسی، مطالعه و یافتن راه‌حل‌های عملی مبارزه موثر با قاچاق کالا را بیش از پیش ضروری می‌نماید. همچنین، بررسی آثار وضعی بر روی کالای قاچاق برای جلوگیری از بالاترین در مورد آنها از اهمیت بسزایی برخوردار است و نیز یکی از موضوعات مهم مکاسب محرمه که جایگاه آن در این موضوعات خالی است، قاچاق می‌باشد که تبیین اصول فقهی حاکم بر آن پویایی فقه را می‌نمایاند. گرچه در زمینه حقوقی قاچاق کمابیش در مورد این مسئله تحقیق‌های پراکنده‌ای صورت گرفته است ولی از نظر فقهی تحقیقی یا در این زمینه نبوده و یا به صورت جامع به آن پرداخته نشده است. این نوشتار از جهت پرداختن به این منظر تحقیق بدیعی بشمار می‌رود. کتب و پایان‌نامه‌های قابل ذکر در این زمینه پایان‌نامه سیاست جنایی-تقنینی ایران در مبارزه با قاچاق کالا از روح الله میراحمدیان و کتاب جرم قاچاق از عبدالله احمدی می‌باشد.

۱.۱.۳. سؤالات تحقیق

- ۱- از نظر فقهی چه مبنایی برای قاچاق می‌توان در نظر گرفت؟
- ۲- آیا می‌توان برای قاچاق قائل به حرمت شد؟
- ۳- آیا نهی قانونگذار از قاچاق دارای اثر وضعی است یا تکلیفی؟
- ۴- مبنای حقوقی جرم انگاشتن قاچاق چیست؟

۱.۱.۴. فرضیات

- ۱- قاعده لاضرر، مصلحت و حکم حکومتی مبنای حرمت قاچاق کالا می‌باشد.
- ۲- قاچاق فعل اقتصادی حرامی است.
- ۳- نهی قانونگذار از قاچاق دارای اثر تکلیفی است نه وضعی.
- ۴- آثار مخرب اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و امنیتی این بزه در جامعه موجب جرم انگاری فعل آن می‌باشد.

بخش دوم - موضوع شناسی قاچاق

۱.۲.۱. تبیین مفهوم قاچاق

۱.۲.۱.۱. مفهوم لغوی قاچاق

اصل لغت قاچاق ترکی است و به معنی برده و ربوده می‌باشد و به آنچه ورود آن به کشور و یا معامله آن از طرف دولت ممنوع است^۱ گویند.

همچنین تردستی، کاری که پنهانی و با تردستی انجام شود، خرید و فروش کالاهایی که در انحصار دولت و یا معامله آنها ممنوع باشد، وارد کردن یا صادر کردن کالاهایی که ورود و صدور آنها ممنوع است^۲ نیز معنا شده است. قاچاق در ترکی به معنای فراری است^۳.

بعضی از اهل لغت گفته‌اند:

کاری که بر خلاف قانون که پنهانی انجام شود.

متاعی که معامله یا ورود آن به کشور ممنوع است.^۴

قاچاق شدن مصدر مرکب از قاچاق ترکی و شدن فارسی. در تداول کالائی بدون پروانه قانونی به کشوری وارد شدن و یا ورود شخصی بدون گذرنامه به کشوری. قاچاق شدن کارمند دولت، غیبت کردن وی هنگام سرویس اداری^۵ را گویند. بعضی دیگر قاچاق شدن را در رفتن (از سر خدمت و کار)؛ غیبت کردن (در ساعات کار)^۶ و نیز فرار از خدمت؛ در رفتن؛ جیم شدن؛ کالایی که حمل و نقل یا خرید و فروش آن منع قانونی دارد؛ کالایی که خرید و فروش یا ورود و صدور آن در انحصار دولت است^۷ معنا کرده‌اند.

۱. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران، نشر سیروس، ۱۳۳۹، ج ۲۲، ص ۱۸.

۲. عمید، حسن، فرهنگ عمید، تهران، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۶۵، ج ۳، ص ۱۸۶۸.

۳. همان.

۴. معین، محمد، فرهنگ فارسی، تهران، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۶۴، چاپ هفتم، ج ۲، ص ۲۶۰۷.

۵. دهخدا، علی اکبر، پیشین، ص ۱۸.

۶. معین، محمد، پیشین، ص ۲۶۰۸.

۷. مشیری، مهشید، پیشین، ص ۷۸۲.

قاچاق کردن مصدر مرکب از قاچاق ترکی و کردن فارسی. گریزانیدن از گمرک. ادا نکردن باج. مال التجاره را به نهانی از عشار یا راهی غیر مسلوک بردن تا ادای باج و گمرک آن نکنند^۱ و متاعی را پنهانی وارد کشور کردن و نپرداختن عوارض گمرکی آن^۲ را گویند.

قاچاقی: بنحو قاچاق، به طور غیر قانونی و پنهانی^۳ را گویند. دکتر مشیری نیز همین گونه معنی کرده است.^۴

معادل عربی قاچاق تجارة محرمة، محتال، التهريب، عمل خلاف القانون معنا شده است.^۵

قاچاقچی مهرب و قاچاقی مهرب را گویند^۶ همچنین هرب الاشياء الممنوعه را به کالای غیر مجاز وارد یا خارج کردن؛ قاچاق کردن^۷ ترجمه کرده‌اند.

معادل انگلیسی قاچاق «contraband or smuggled goods»^۸ می باشد.

۱.۲.۱.۲ مفهوم اصطلاحی قاچاق

در اصطلاح امروزه قاچاق به یک دسته از کالاهایی که خارج از مقررات دولتی وارد یا خارج می‌شود گفته می‌شود. با توجه به معنایی که از اهل لغت ذکر گردیده معلوم می‌شود که این کلمه هم معنای اسم مصدری و هم معنای اسم آلت می‌دهد وقتی این کلمه به معنای اسم مصدری استعمال شده است. عبارت از انجام دادن کاری برخلاف قانون و وقتی به معنای اسم آلت به کار برده شده عبارت از متاع و کالایی است که ورود آن به کشور ممنوع است.

در کتاب ترمینولوژی حقوق نیز در معانی ذیل به کار رفته است:

۱. دهخدا، علی اکبر، پیشین، ص ۱۸.
۲. معین، محمد، پیشین، ص ۲۶۰۸.
۳. همان.
۴. مشیری، مهشید، پیشین، ص ۷۸۲.
۵. سیاح، احمد، فرهنگ دانشگاهی، تهران، فرحان، ۱۳۸۱، چاپ چهارم، ج ۲، ص ۵۵۵.
۶. همان.
۷. بندر ریگی، محمد، المعجم الوسيط، تهران، اسلامی ۱۳۸۲، ج ۲، ص ۲۳۰۶.
۸. آریان پور، منوچهر، فرهنگ جامع پیشرو آریان پور، تهران، نشر جهان رایانه ۱۳۸۱، ج ۳، ص ۲۴۸۰.

الف: حمل و نقل کالا^۱ از نقطه‌ای به نقطه‌ای (خواه دو نقطه مزبور در داخل کشور باشد «قاچاق داخلی» خواه یک نقطه در داخل و یک نقطه در خارج باشد که آن را «قاچاق خارجی» می‌گویند) بر خلاف مقررات مربوط به حمل و نقل به طوری که این عمل ناقض ممنوعیت یا محدودیتی باشد که قانوناً مقرر شده است (خواه عمل مزبور ناقض امتیاز یا انحصاری باشد خواه نه) مثلاً صدور و ورود اجناس مجاز بدون دادن عوارض گمرکی قاچاق عوارض گمرکی است (ماده ۳۴ قانون مجازات مرتکبین قاچاق - مصوب ۱۳۱۲)^۲ و حمل و نقل اجناس در داخل کشور بدون دادن عوارض بلدی عنوان قاچاق عوارض بلدی را دارد (ماده ۳۷ قانون مذکور)^۳ اعمال مقدماتی صدور اجناس مزبور هم عنوان قاچاق را دارد (ماده ۴۵ قانون مذکور)^۴.

ب: خرید و فروش و نگهداری اجناس مذکور فوق (ماده دوم قانون راجع به فروش اجناس ممنوعه مصوب ۱۳۱۴).

ج: اجناس مذکور فوق که مورد فعل قاچاق قرار نمی‌گیرد نیز عنوان قاچاق دارد و فاعل فعل قاچاق را قاچاقچی گویند.^۵

دکتر مهشید مشیری نیز قاچاق را کار غیر قانونی که پنهانی انجام شود معنا کرده است.^۶

کسی که مال التجاره ممنوع معامله را بدون کسب اجازه از دولت و یا پرداختن گمرک وارد کند یا بفروشد و آنکه کالا از بیراهه گذراند^۷ قاچاقچی گویند. همچنین آنکه اطعمه

۱. از آنجایی که در قاچاق، کالا غالب است و اولین موردی که از لفظ قاچاق به ذهن متبادر می‌شود کالا می‌باشد، لذا در تعریف اصطلاحی، کالا بیان شده است.

۲. به جز در مورد قاچاق اجناس ممنوع ورود و ممنوع صدور که مجازات خاصی در این قانون برای آنها وضع شده نسبت به قاچاق اجناسی که حقوق و عوارض آنها توسط اداره گمرکات در موقع ورود و خروج اخذ و وصول می‌شود اعم از اینکه مقررات قوانین انحصار تجارت خارجی را رعایت نموده باشد یا نه مقررات فصل اول این قانون مجری خواهد بود.

۳. لغو شده است.

۴. مقصود از قاچاق اسلحه وارد کردن به مملکت و یا صادر کردن از آن یا خرید و فروش یا حمل و نقل و یا مخفی کردن و یا نگه داشتن آن است در داخل مملکت.

مقصود از قاچاق اشیاء ممنوع ورود و یا ممنوع صدور وارد کردن اشیاء ممنوع ورود به خاک ایران در هر نقطه از مملکت که اشیاء مزبور کشف شود و خارج کردن اشیاء ممنوع صدور و یا تسلیم آن است به متصدی حمل و نقل یا هر شخص دیگری برای خارج کردن و یا هر نوع اقدام دیگری برای خارج کردن از مملکت.

۵. جعفری لنگرودی، محمد جعفر، *ترمیولوژی حقوق*، تهران، انتشارات گنج دانش، زمستان ۱۳۶۸، ص ۵۱۰.

۶. مشیری، مهشید، *نخستین فرهنگ زبان فارسی*، تهران، نشر سروش، ۱۳۷۴، چاپ سوم، ص ۷۸۲.

۷. دهخدا، علی اکبر، پیشین، ص ۱۸.

ممنوع الورد را بدون کسب اجازه از دولت و پرداخت گمرک وارد کند^۱ و نیز کسی که اشیاء قاچاق خرید و فروش کند^۲ و کسی که کارش خرید و فروش جنس قاچاق است.

دامنه قاچاق آن قدر گسترده است که ممکن است در هر منطقه‌ای فقط یکی از مصادیق خاص آن مورد نظر قرار گیرد. زیرا نحوه انجام قاچاق تابع شرایط خاص جغرافیایی است و ممکن است برداشت خاصی از آن بشود که اصلاً در مقررات قانونی چنین معنایی متصور نیست ولی به هر حال افکار عمومی مردم، عمل برخلاف مقررات حکم بر جامعه را قاچاق تداعی می‌کنند.

الف- تعریف حقوقی قاچاق

در قوانین کیفری ایران تعریف صریح و شفافی از قاچاق وجود ندارد و قانون گذار بیشتر به ذکر مصادیق پرداخته و این خود به دلیل گستردگی مصادیق آن می‌باشد.

دکتر لنگرودی در ترمینولوژی مبسوط حقوق می‌گوید:

«قاچاق در معانی ذیل استعمال شده است:

اول- حمل کالا از نقطه‌ای به نقطه‌ای که مخالف مقررات حمل و نقل باشد و قانون آن را جرم بشناسد.

دوم- خرید و فروش اجناس مذکور در بند اول^۳

در پاسخ سوال از کمیسیون استفتائات و مشاورین حقوقی شورای عالی قضائی تعریفی از قاچاق شده که عیناً ذکر می‌گردد.

سوال: تعریف قاچاق به طوری که جامع و مانع باشد.

پاسخ: شورای عالی قضائی در تاریخ ۱۳۶۲/۲/۱۹ به سوال فوق اینگونه پاسخ داده است.

۱. معین، محمد، پیشین، ص ۲۶۰۸.

۲. عمید، حسن، پیشین، ص ۱۸۶۸.

۳. جعفری لنگرودی، محمد جعفر، مبسوط در ترمینولوژی حقوق، تهران گنج دانش، ۱۳۷۸، ج ۴، ص ۲۸۲۹.

«بنحو مذکور در ماده یک قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب ۱۳۱۲ و اصلاحی آن، چنانچه کسی از مالی که موضوع در آمد دولت است بدون پرداخت آن در آمد، استفاده نماید و یا مالی که ورود و صدور آن ممنوع می‌باشد، وارد یا صادر نماید یا مالی که در انحصار دولت باشد از طریق توزیع نیمه دولتی تحصیل کند مرتکب قاچاق شده است و نتیجتاً قاچاق عبارت از: مال ممنوع و یا تحصیل اموال انحصاری از غیر کانال دولتی»^۱

اداره حقوقی قوه قضائیه نیز در جواب سوالی تحت عنوان: «تعریف قاچاق از نظر حقوقی چیست؟» طی نظریه شماره ۱۳۷۳/۱۲/۷-۸/۷۹۸۷ چنین اظهار نظر کرده است:

«...به طور خلاصه، قاچاق عبارت است از وارد کردن یا صادر کردن کالا برخلاف قوانین و مقررات جاریه و یا اقدامی که قانوناً در حکم قاچاق محسوب شده است»^۲. همچنین در نظریه ی شماره ۷۵۳۴/۷-۱۳۶۷/۱۱/۱۸ آن اداره آمده است: «...ملاک قاچاق بودن، ورود بر خلاف مقررات گمرکی یا عدم آن است، چه مستعمل باشد چه نو...»^۳

بعضی دیگر از صاحب نظران این‌گونه معنی کرده‌اند:

«کلمه قاچاق یک کلمه ترکی است و به معنای گریزانیدن می‌باشد و از مجموع قوانین و مقررات مربوط چنین استنباط می‌شود که قاچاق عبارت از فرار دادن مال، خواه آن مال مربوط به در آمد دولت بوده و یا ورود و یا خروج و تولید و نقل و انتقال و خرید و فروش آن طبق قوانین مربوط ممنوع و غیرمجاز گردیده باشد»^۴.

دانشنامه امور گمرکی می‌گوید: قاچاق عبارت است از وارد کردن یا صادر کردن متقلبانه کالای موضوع در آمد یا حق دولت یا ارز یا پول رایج کشور و یا کالای ممنوعه یا

۱. پرسش و پاسخ از کمیسیون استفتانات شورای عالی قضائی، تهران، ۱۳۶۳، ج ۲، ص ۳۲.

۲. دفتر کل هماهنگی امور قاچاق کالا و ارز سازمان تعزیرات حکومتی، مجموعه کامل قوانین و مقررات راجع به قاچاق کالا و ارز، ص ۲۱۷.

۳. جوان، محمد تقی، قاچاق و تخلفات گمرکی، ۱۳۵۱، ص ۲۵.

۴. همان ص ۲۰۱.

انحصاری یا حمل و نقل و یا هرگونه اقدامی که ناقض محدودیت یا ممنوعیتی باشد که قانون خاص آن به تصریح مقرر داشته و یا در حکم آن محسوب نموده است؛ مگر آنکه کالای مزبور هنگام ورود یا صدور مجاز و بخشوده بوده و یا اقدام ارتكابی بعدی یا حمل و نقل آن از شمول ممنوعیت یا محدودیت خاص مقرر قانونی ناظر خارج شده باشد.^۱

ملاحظه می‌گردد به دلیل آنکه قانونگذار تعریف واحد و جامع و مانعی برای قاچاق ذکر نکرده است در تعریف که از قاچاق شده است اختلاف نظرهایی وجود دارد.

ب- تعریف گمرکی قاچاق

یکی از سازمان‌هایی که بیشترین سهم مبارزه و تکمیل و ارسال پرونده‌های قاچاق به مراجع ذی صلاح را دارا است گمرک است ولی در قانون امور گمرکی در فصل مربوط به قاچاق تعریف روشنی از قاچاق به عمل نیامده است و مواردی به عنوان قاچاق گمرکی ذکر شده است.

ماده ۲۹ قانون امور گمرکی با بیان « موارد مشروحه زیر قاچاق محسوب زیر قاچاق محسوب می‌شود» از کنار موضوع گذشته بدون اینکه تعریفی از قاچاق به عمل آورد.

در ماده ۴۵ قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب ۱۳۱۲ آمده است مقصود از قاچاق اشیاء ممنوع‌الورود یا ممنوع‌الصدور و یا تسلیم آنان است به متصدی حمل و نقل و یا هر شخص دیگر برای خارج کردن و یا هر نوع اقدام دیگر برای خارج کردن از مملکت.

و در نشریه گمرک تحت عنوان قاچاق و تخلفات گمرکی، قاچاق را اینگونه تعریف کرده است:

قاچاق عبارت است از فرار دادن مال، خواه آن مال مربوط به درآمد دولت بوده و یا ورود و یا خروج و تولید و نقل و انتقال و خرید و فروش آن طبق قوانین و مقررات مربوطه ممنوع و غیر مجاز گردیده‌اند.^۲

قاچاق گریزاندن کالا از پرداخت مالیات و عوارض به دولت است.^۱

۱. احمدی، عبدالله، دانشنامه، حقوقی امور گمرکی، تهران نشر میزان، ۱۳۸۴، چاپ اول، ص ۴۱۸.

۲. قاچاق و تخلفات گمرکی، معاونت طرح و برنامه گمرک ایران نشریه شماره ۵، تهران، ۱۳۶۸.